

Lietuvių kalbos ir literatūros olimpiada Lietuvos ir užsienio lietuviškų mokyklų mokiniam

2015 m.

9–10 klasės

Rajono (miesto) etapas

Užduočių atlikimo laikas – 2 val.

.....
mokykla/gimnazija

.....
dalyvio vardas, pavardė

Vertinimas:

I UŽDUOTIS

Užpildykite lentelę: į „Auktoriaus“ skiltį įrašykite iš pateikto sąrašo pasirinktą autorių, pasirašinęsį nurodytais slapyvardžiais, „Kūrinio“ skiltyje įrašykite įvardintam autoriui priklausančią kūrinį.

Auktoriai: Kazys Binkis, Bernardas Brazdžionis, Petras Cvirka, Balys Sruoga, Antanas Škėma, Albinas Vaitkus.

Kūriniai: „Čelesta“, „Dievų takais“, „Frank Kruk“, „Išėjusiems negrįžti“, „Per pasaulį keliauja žmogus“, „Tamošius Bekepuris ir kitos Alijošiaus dainuškės“.

Slapyvardis	Auktorius	Kūrinys	Vertinimas
1. Vytė Nemunėlis, J. Brazaitis, J. Steibekis			
2. Baritas Kaunis, Sirakūzinis, Padegėlis Kasmatė			
3. K. Alijošius, K. Papilietis, Nedarbininkas, Neklaipėdietis			
4. Marius Katiliškis			
5. Neliteratas, Diletantas, Simas Rokėnas			
6. Kanapeikus, Cvingelis, Klangių Petras, Laumakys			

Vertinimas: už kiekvieną teisingą atsakymą 0,5 taško (teisingai užpildyta visa lentelė – 6 taškai)

Suma:

II UŽDUOTIS

Išlėk, sakale

*Išlėk, sakale,
Lėk, pilkasai,
Vai, vėlu vėlu,
Išlėk, pilkasai, –*

*Tavį gegulė
Seniai laukia,
Vai, vėlu vėlu,
Seniai laukia:*

*Vyšnelėj tupi,
Plunksnelį laiko,
Vai, vėlu vėlu,
Plunksnelį turi.*

*Išjok, berneli,
Išjok, jaunasai,
Vai, vėlu vėlu,
Išjok, jaunasai, –*

*Tavį mergelė
Jau seniai laukia,
Vai, vėlu vėlu,
Jau seniai laukia:*

*Ant gonkų stovi,
Kupkelių turi,
Vai, vėlu vėlu,
Kupkelių turi,*

*O tam kupkely
Žalias vynelis,
Vai, vėlu vėlu,
Žalias vynelis.*

Lietuvių folkloro chrestomatija (parengė B. Kerbelytė, B. Stundžienė), 1996

Atsakykite į klausimus:

1. Raskite ir nurodykite liaudies dainoje vartojamus įvardžiuotinius būdvardžius. Prie kokios giminės daiktavardžių jie derinami ir kuo gramatiškai skiriasi nuo bendrinėje kalboje vartojamų įvardžiuotinių būdvardžių?

Vertinimas

2. Kokios giminės yra dainoje vartojamas žodis *plunksnelį*? Iš ko galima apie tai spręsti?

3. Išaiškinkite, kokioje namo vietoje stovi mergelė ir kokį daiktą, kuriame yra vynas, ji turi (plg. *Ant gonkų stovi,/ Kupkelių turi...*).

4. Aptarkite, kokiomis gramatinėmis priemonėmis šioje liaudies dainoje reiškiamą vietą ir išrinkite vietos raiškos atvejus.

5. Liaudies dainoje vartojama įvardžio forma *tavį* (plg. *Tavį gegulė/ Seniai laukia...*). Parašykite, kurioms aukštaičių patarmėms būdinga ši forma.

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas)

Suma:

III UŽDUOTIS

Perskaitykite iš kritinių straipsnių pateiktas ištraukas ir nurodykite, kokius autorius ir jų parašytus kūrinius jie charakterizuoja:

1. A. „Pasimokęs dvejus metus Vilniaus kunigų seminarijoje, išvyko į Kazanę laikyti brandos atestato egzaminų. 1904 m. pradėjo studijuoti filologiją Kijevo universitete. Revoliucijos metais tęsė studijas Lvovo universitete. [...] Nuo 1909 m. mokytojavo Baku realinėje mokykloje, skaitė paskaitas apie budizmą ir islamą, važinėjo į Persiją, kas vasarą parvykdavo į tėviškę rinkti liaudies dainų ir padavimų. 1922 m. tapo besikuriančio Lietuvos universiteto profesoriumi, organizavo humanitarinių mokslų fakultetą, buvo ilgametis jo dekanas (1925–1937) ir mokslinių leidinių („Tauta ir žodis“, „Mūsų tautosaka“, „Darbai ir dienos“) redaktorius.“

Vertinimas

B. „Kūrinio herojai – tie patys liaudies dainų berneliai ir mergelės, tėvuliai ir motulės, tik perkelti į tragišką siužetą, labiau supsichologinti ir supoetinti. Jie kalbasi tarp savęs dainų formulėmis („Vai berneli, sakalėli, ką aš dabar padarysiu, kur aš jauna pasidėsiu“). [...] Iš dainų atributikos (aukšti dvarai, eiklusis žirgelis, tolimesnė šalė, trys naktys) iškyla sąlyginė veiksmo erdvė, kurioje skleidžiasi romantinė praeities vizija.“

A.

B.

2. A. „Lietuvių prozos klasikas, kritikas ir literatūros istorikas, viena ryškiausių XX a. pirmos pusės asmenybių. Gimė 1869 m. Malaišių kaime (Svėdasų vlsč., Anykščių r.). Mokėsi Kunigiškių pradinėje, Daugpilio realinėje mokykloje, 1893 m. baigė Kauno kunigų seminariją, kurioje priklausė slaptai lietuvių draugijai. Ištraukė į draudžiamos lietuviškos spaudos platinimą. Kunigavo įvairiose Latvijos ir Lietuvos vietose (bažnytinė vyresnybė nemėgo impulsyvaus ir aktyvaus patrioto, nuolat kėlė iš vietos į vietą). Ėmėsi redaguoti „Tėvynės sargą“ (1896–1902) bei „Žinyčių“ (1900–1902) – kunigijos leistus laikraščius, kuriuose tautiškumo pagrindu stengiasi jungti įvairių pažiūrų autorius, priešintis rusifikacijai ir polonizacijai, rūpintis švietimu. Buvo mylimiausiu savo meto žmogumi, išsiskyrė tolerancija ir pakantumu. Svarbiausiu savo ir kitų gyvenimo tikslu laikė tarnystę tautai.“

B. „Apysakoje rašytojas užsimojo atskleisti paprasto kaimo žmogaus „aukštą vidinę kultūrą“, jo dvasinio pasaulio sudėtingumą, nesužalotą svetimų įtakų. Apysakos herojai, įstatyti į primityvias baudžiavinio kaimo aplinkybes, sugeba jausti, stebėti ir suvokti save, patirti aukščiausias būties akimirkas („Lyg dangus jam tai valandai būtų prasivėręs...“).“

A.

B.

3. A. „Žemaičių kanauninkas, pirmųjų lietuviškų knygų, išspausdintų Lietuvoje, autorius. Gimė tarp 1527 ir 1538 m. Babėnuose (dab. Kėdainių miesto dalis), mirė 1613 m. Varniuose. [...] Pirmos patikimos žinios apie šį autorių mus pasiekia iš 1579 m. Žemaičių vyskupijos vizitacijos užrašų. Tuo metu jis devintus metus ėjo Krakų klebono pareigas; nuo 1572 m. buvo Žemaičių vyskupijos kanauninkas, nuo 1585 m. – vyskupijos oficiolas, nuo 1592 m. – Betygalos klebonas, o 1609 m. mirus vyskupui Merkeliui Giedraičiui – vyskupijos administratorius. Religinius raštus rengė pastarojo palaikomas ir skatinamas.“

B. „Tai stambi, didelio formato 642 puslapių knyga. Joje paskelbta 111 pamokslų („išguldymų“); visi jie turi įžangą, kurias sudaro citatos iš Evangelijų, kartais dar ir Wujeko teksteliai. Kaip pamokslai lygiai svarbūs yra originalūs šios knygos priedai, jų – penki.“

A.

B.

Vertinimas: už kiekvieną teisingą atsakymą 1 taškas.

Suma:

IV UŽDUOTIS

Atsakykite į klausimus apie baltų kalbas ir lietuvių tarmes:

1. Kokias žinote išnykusias baltų kalbas?

--

Vertinimas

2. Kokių dabartinių valstybių teritorijose yra jotvingių žemės? Kaip išnyko jotvingiai?

--

3. Kokioje valstybėje yra Zietela? Kokios aukštaičių patarmės atstovai buvo Zietelos lietuviai?

--

4. Kas yra seniausio spausdinto žemaičių tarmės pagrindu parašyto teksto autorius? Kuriame amžiuje tas tekstas parašytas?

--

5. Vienos rytų aukštaičių patarmės atstovai yra užpalėnai, salakonai, svėdasiniai, rokiškėnai, obeliniai, molėtski, gedroicki. Kokia tai rytų aukštaičių patarmė ir iš ko kilo šie pavadinimai?

--

6. Nurodykite du žinomus užsienio kalbininkus, kurie tyrė ar tiria lietuvių kalbos tarmes ar baltų kalbas.

--

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas)

Suma:

--

V UŽDUOTIS

A. *Jau, rodos, niekas man nekliudys.*

Vėl rašau.

Rašau, galvoju. Skraidau tolimam, plačiam neregėtų vaizdų pasaulyje.

Mėlyni pavasario rūkai jį šiandien dengia; mėlynuose rūkuose jis nuskendęs. Ir regimi laukai, ir žalios pievos, ir vėsios girios ten nuskendę.

Girios tylios, ramios stovi. Klausos tik, kaip žolė ir javai aplinkui auga.

Blyksterės, žybterės mintis, ir vėl išnyksta. Sugauti neįstengiu. Ramu šiandien visur.

B. *Dievo sūnūs pamatė, kad žmonių dukros buvo dailios.*

Gen. 6, 2

Balti ir saulėti akmens grimzdo pakelės laukų žalume, slėpėsi už ore sustingusių dulkių debesies, o medžiai toli, toli ant plento skliautė šakas, palikę siaurą plyšį mėlynam dangaus brūkšniui, kuris vingiavo artyn, didėjo ir staiga nėrė ties galvomis. Giedriam aukštumų rėžyje, iškilę į pačias padanges, du gandrai suko ratą – du juodi taškai, be sparnų, be kaklo; tik retkarčiais, kai jie pasvirdavo, saulėje žybtelėdavo šviesūs jų gūžiai. Ir rodės, lyg girdėtum juos ten, šalia šėmo debesėlio, švilpiančią ir kalenant, o čia jiems štai atliepė tyli ir nutįsusi daina: kairėj pusėj susėdęs kaimiečių būrelis niūniavo liūdnei, linguodami visu liemeniu, kaip valtininkai ant irklų didelėje ir ramioje upėje.

Atsakykite į klausimus:

1. Kokie lietuvių autorių kūriniai prasideda šiais fragmentais? Nurodykite tikslūs pavadinimus ir autorius.

Vertinimas

--

2. Kas sieja šiuos kūrinius (pvz., žanras, stilistika, tematika)? Įvardintus bendrumus paaiškinkite.

--

3. Iš pateiktų terminų išbraukite tuos, kurie netinka įvardintiems kūriniams charakterizuoti:

didaktinis istorinis psichologinis epistolinis

Nurodykite didaktinio, istorinio, psichologinio, epistolinio kūrinių pagrindinius bruožus, pateikite bent po vieną lietuviško kūrinio pavyzdį.

--

Vertinimas: 1. 1 taškas, 2. 2 taškai, 3. už teisingai išbrauktus netinkamus terminus 1 taškas, už kiekvieną teisingai paaiškintą ir pavyzdžiu iliustruotą kūrinio tipą po 1 tašką (iš viso 5 taškai už 3.)

Suma:

--

VI UŽDUOTIS

Toliau pateikti sakiniai iš lietuvių literatūros:

1. Gerai tos istorijos nebeatmenu ir už teisingumą tos žinios galvos nededu (Vaižgantas).
2. Gerbė tos giminės vyrus ne tik žmonės, kurie aplinkui begyvendami matė gerus narsiųjų darbus, matė, kaip ne vienas jų padėjo savo galvą, tėvų kapus begindamas (V. Krėvė).
3. Nepulkime dvasioje, nelenkim žemyn galvų mes prieš svieto galiūnus (J. Biliūnas).
4. Prikibo prie Žlabio dukters kaip dagys, ir jau kelis kartus galvą man kvaršino, kad norįs vesti (V. Krėvė).
5. Suprantu: tu nori, kad aš šiandien, šiandien čia pat, dėl tavęs eičiau ir kiščiau galvą bolševikinio tigro gerklėn (I. Šeinius).
6. Tuomet liks mūsų galvelės lengvesnės, užtai bus kišenės sunkesnės (Žemaitė).

Atsakykite į klausimus:

1. Raskite frazeologizmus, kuriuos sieja tas pats žodis, ir paaiškinkite, ką jie šiuose sakiniuose reiškia.

Vertinimas

--

2. Sukirčiuokite sakinyje vartojamą žodį *giminės* (plg. *Gerbė tos giminės vyrus...*), kad sakinyje turėtų prasmę, ir nurodykite sukirčiuoto žodžio skaičių bei linksnį. Parašykite, kaip dar galima (be sakinio konteksto) kirčiuoti šį žodį.

--

3. Tiksliai parašykite, kokia kalbos dalis yra žodis *norįs* (plg. *...kad norįs vesti*)? Parašykite šį žodį daugiskaitos vardininko forma ir sukirčiuokite.

--

4. Suskienuokite sakinyje vartojamą žodį *istorijos* (plg. *Gerai tos istorijos nebeatmenu...*) ir išskirkite trumpuosius žodžio skiemenis.

--

5. Paaiškinkite, kodėl sakinyje (plg. *Suprantu: tu nori, kad aš šiandien, šiandien čia pat...*) yra parašytas dvitaškis?

--

6. Kokia kalbos dalis yra žodis *užtai* (plg. *...užtai bus kišenės sunkesnės*)? Nurodykite, kokiais atvejais *už tai* rašoma atskirai?

--

Vertinimas: 1. – už kiekvieną rastą ir tinkamai paaiškintą frazeologizmą – 0.5 taško;

2.-6. – 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas)

Suma:

--

VII UŽDUOTIS

Pabraukite ir trumpai apibūdinkite pateiktuose eilėraščių fragmentuose vartojamas poetinės kalbos fonetines figūras (aliteraciją, asonansą ir kt.):

1. *Saule degantį
Šaulį prašau:*

— *Juodą negandos*

Paukštį nušauk!

Salomėja Nėris, „Šaulys“, ištrauka

Vertinimas

2. *Juodas dangus už vartų
Staugia man juodu vilku,*

Ir vakaro horizonte du zodiakai

Taip daro: – ku-ku – kuku...

Bernardas Brazdžionis, „Juodas dangus“, ištrauka

3. *Žvengia žirgas – žirgas vėjas...
Sidabrinių avižų*

naktys sėjo

ir nusėjo,

o gražu... gražu... gražu...

Juozas Tysliava, „Mano žirgas“, ištrauka

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), **1** (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), **2** (atsakymas teisingas)

Suma:

VIII UŽDUOTIS

Žodis

Vos atsirado žodis ir štai – iš už nuostabiųjų raidžių jau šypsos gudri prasmė! Prasmė – raukšlėta senutė. Šypsos ji ir tempia į draugę kitus žodžius.

O žodžiai džiaugias, kad laisvi! Žodžiams artimas chaosas! Ten jų gimtinė! Ir iš ten sena prasmės ranka juos išgraibo! Nuolatinė jų kova: žodžiai veržias į laisvę, o prasmė, kaip perekšlė višta kiaušinius savo karštu kūnu stengiasi juos aptūpti, savo išskėstais sparnais apgaubti.

Tačiau džiugu, kada žodis išsprunka iš persenusių prasmės riešukučių ir laisvas pats sau spindi, skamba ir aplinkui skrieja.

Petras Tarulis, „Nuovakarių skiauterys“, ištrauka

Atsakykite į klausimus:

1. Radę tekste vartojamų šaukiamųjų sakinių (pateikite du sakinius) paaiškinkite, kuo skaitant tekstą balsu jie išsiskiria iš kitų sakinių.

Vertinimas

--

2. Tiksliai nurodykite, kokia sakinio dalis yra žodis *senutė* (plg. *Prasmė – raukšlėta senutė*). Kam šiame sakinyje reikalingas brūkšny?

--

3. Ar sakiny *Šypsos ji ir tempia į draugę kitus žodžius* yra sudėtinis? Kodėl taip manote?

--

4. Keliais sakiniiais aprašykite, kas būdinga pateikto teksto stiliui.

--

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas)

Suma:

--